

Nyugtalanító kérdések és bizonytalan válaszok az energetika jövőjéről [1]

Homola Viktor

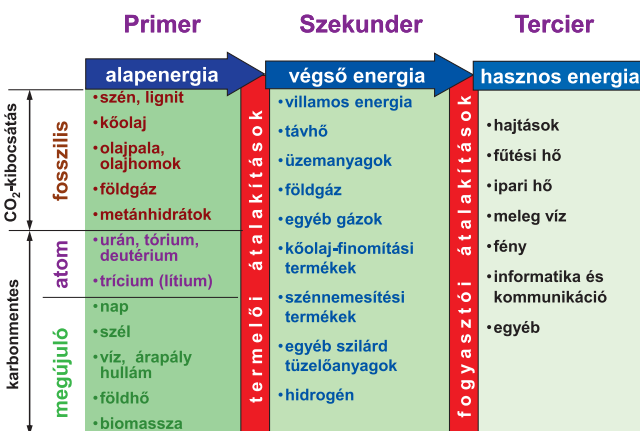
Elöljáróban – mint az energetikában hat évtizedes tapasztalattal rendelkező tervező mérnök [2] – szükségesnek tartom megjegyezni az alábbiakat:

Napjainkban mind több szó esik azokról a gondokról, amelyeket az energiatermelés és a környezetvédelem konfliktusaként lehet a legegyszerűbben körülírni. Nyomatékosan rögzíteni szükséges, hogy a környezet védelme olyan prioritás, amely – a kiegyensúlyozott fejlődés fenntartása mellett – messze megelőz minden gazdasági érdeket. A következőkben ismertetésre kerülő megfontolások nem a fejlődésre, hanem a fenntarthatósághoz vezető útra vonatkoznak [3].

Az előadás a rendkívül összetett gazdasági, társadalmi, etikai problémahalmaz alábbi részterületeit kívánta bemutatni. Az EU és a hazai energiapolitika nem volt az előadás tárgya, csak néhány ráutalás hangzott el.

Az energiatípus meghatározása és a mértékegység

A vonatkozó hazai és nemzetközi szakirodalomban számos energia megnevezés található, ezért fokozott a jelentősége annak, hogy egyértelmű meghatározások történjenek a különböző energiatípusok komplex értékelése során. A globális vizsgálat elengedhetetlen, mert a lokális érdekekből levont általános következtetések sokszor tévesek. E körülmény fontossága napjainkban rohamosan nő a Föld energiaforrásainak kereskedelmi összekapcsolásán keresztül. A természetben rendelkezésünkre álló primer energia általában csak az 1. ábrán látható többszöri átalakítási folyamat után hasznosítható. Az átalakítás egyébként az egyik leglényegesebb energiavesztés- okozó.

fokozottan figyeljünk az átalakításokra!

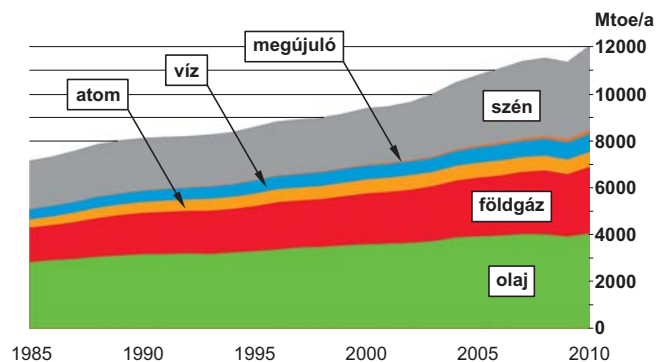
1. ábra. Az energiaátalakítás folyamata a primer energiától a hasznosított energiáig [4]

A primerenergia-felhasználás globális mérlegei és jellemzői

Jellemző a témakör fontosságára, hogy a nemzetközi szakirodalomban nagyszámú közlemény jelenik meg e tárgyban és azokat évente frissítik.

A globális energiafelhasználás teljes forrását a primerenergia fajták (olaj, földgáz, szén, nukleáris, megújuló) összessége alkotja, amelynek számszerű megjelenítése az ún. olaj-egyenértékkel történik [6].

A 2. ábra jól jellemzi a primerenergia felhasználás alakulását 1985-2010 között. E fogyasztási adatok a kereskedelmi forgalomban megjelenő energiahordozókat tünteti fel, nem szerepelnek köztük az égethető növényi hulladékok, rözse, szemét stb. Feltűnő a fogyasztás folyamatos növekedése, egyedül a gazdasági válság okozott némi csökkenést az ezredforduló előtt, de ez gyorsan kiegyenlítődt. Az energia fajták egymás közötti arányában szemmel láthatóan lényegi változás nem történt: a döntő szereplő folyamatosan az olaj, a földgáz és a szén, a vízenergia és az atomenergia közel azonos súlyúak, de ezek együttesen sem meghatározók, a megújulók pedig alig érzékelhetők a világmérlegben.

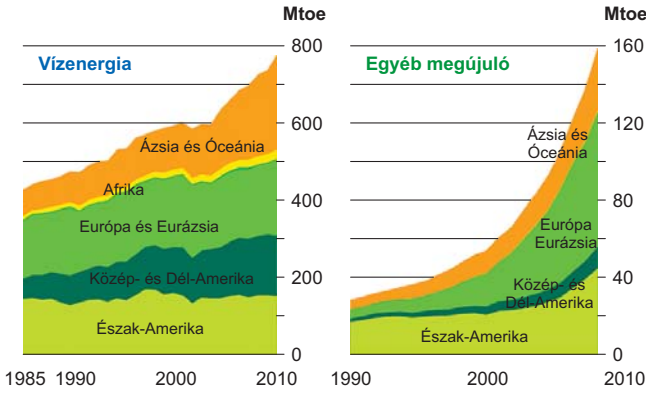

2. ábra. A világ primerenergia fogyasztása [5]

Mindezt jól mutatja a következő oldalon bemutatott 3. ábra, különösen akkor, ha megfigyeljük a 2. és 3. ábrákon látható nagyságrendi különbségeket a fogyasztásban, továbbá azt a körülményt, hogy a megújulók növelését gyakorlatilag az EU és (kisebb mértékben) Észak-Amerika generálja. A globális többi fogyasztója alig vesz részt a megújulók alkalmazásában.

[1] A PTE Pollack EXPO 2012 konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata

3. ábra. Megújulók részvétele a primerenergia világmérlgben (Mtoe) [7]

Az energia-feszültségek megjelenése

Közismert, sokak által tárgyalt megállapítás, hogy az emberi ség jövő fejlődésének legfontosabb meghatározói az élelmi-szer, víz és energia kielégítő rendelkezésre állása. Ezek között kiemelkedő szerepe van az energiának, mert nélküle a mási két előfeltétel sem teljesíthető. Az előadás ennek megfelelően az 1 főre jutó energiafogyasztás bemutatását tűzi napirendre. Az átfogó vizsgálathoz természetesen sok más tényezőt is figyelembe kell venni – mint pl. az elmúlt évezredek fejlődés-története, az ezek során kialakult társadalmi viszonyok és igények, vagy elutasítások stb. – ezek elemzéséhez azonban a szerző mérnöki ismeretei nem elégségesek. Ezért a jelen köz-lemény célja a figyelemfelhívás.

A 4. ábra adatai és a grafikus ábrázolás jól mutatják a glo-bális primerenergia felhasználás 2008. évi fő jellemzőit:

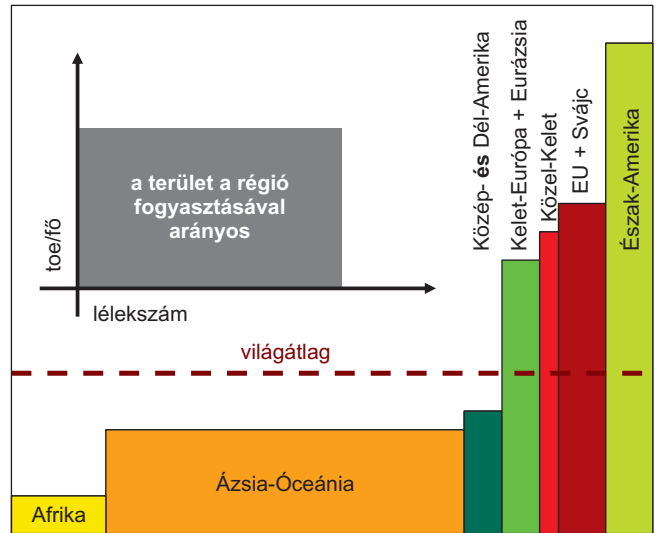
- A Föld lakosságának a fele Ázsia + Óceánia térségében a fogyasztás világtátlagának 2/3-át sem éri el, csak Afrikát előzi meg.
- Ezzel szemben a jóval kisebb lélekszámú fejlett régiók (Észak-Amerika + EU + Közel-Kelet) a világtátlag há-rom-hatszorosát fogyasztják.
- Kelet-Európa + Eurázsia (volt SzU + EU-n kívüli Európa + Törökország) fogyasztása óvatosságra int, mert ez pazarló energiagazdálkodást jelez.

Mindennek a motorja az egyenlőtlen gazdasági fejlődésben, a jóléti és szegény társadalmak közötti folyamatosan növekvő különbségekben rejtőzik. Ez a fogyasztási szintkülönbség a szerző véleménye szerint tartósan nem tartható fenn, annál is inkább, hogy a természet nyújtotta forrásnövekedés véges, a különbségek pedig rohamosan nőnek.

Míndez régóta ismert: a több mint 100 fős gazdasági, poli-tikai, társadalomtudományi szakértőből álló Római Klub már 1972-ben kiadta a „A növekedés határai” című ún. Meadows jelentését, amelynek legfőbb mondanivalója [9]:

„... a 21. század közepére globális környezeti katasztrófa léphet fel, kimerülnek a természeti erőforrások, drámai mó-don növekszik a környezet szennyezettsége, ...ha az emberi társadalom a jelenlegi úton halad tovább!”

A folyamatos növekedésre alapozott gazdasági rendszer nem fogadta el ezt a jelentést. A sajtó folyamatosan támadta, majd agyonhallgatta. Senki sem hallgatott rájuk.

régió (földrész)	lakosság M fő	fogyasztás		
		Mtoe/év	toe/fő	régió átlag
Ázsia + Óceánia	3 757	3982	1060	0,64
Afrika	983	356	362	0,22
Közel-Kelet	194	614	3165	1,9
Kelet-Európa + Eurázsia	409	1175	2874	1,72
Európai Unió + Svájc	502	1790	3566	2,14
Közép- és Dél-Amerika	475	580	1220	0,73
Észak-Amerika	452	2799	6194	3,71
globális adatok	6 771	11295	1668	

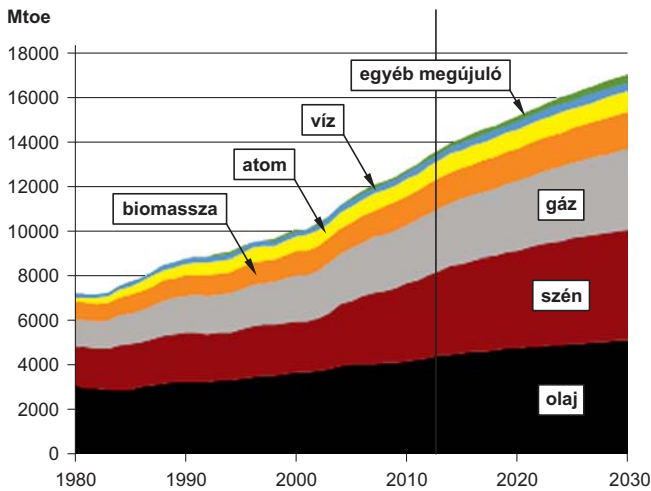
4. ábra. A földrészek részesedése a világ primerenergia fogyasztásában [8]

Ugyanezt fejtette ki 34 évvel később az USA-ban T. L. Friedman [10], a globalizáció liberális apostola:

„...,ne áltassuk magunkat tovább azzal, hogy három milliárd új fogyasztó megjelenésével megvalósítható az amerikai álmom, ”... „ha az energiafelhasználás és megőrzés területén nem találunk új megoldást” ... „környezetvédelmi és geopolit-ikai förgeteg veszélyének tesszük ki magunkat.”

A globális feszültség jól érzékelhető a mai világpolitikai palettán az energiaforrások kihasználhatóságába fektetett gazdasági és katonai erő területén (az orosz földgáz térnye-rése Európában, Észak-Afrika társadalmi felbomlása, olaj-embargó fenyegetés a Hormuz-szorosban, a BRIC országok – esetenként földrészek – rohamos felzárkózása és így tovább).

Napjaink globális világgazdasága ezzel szemben hangsú-lyozza ugyan a környezet védelem szükségességét, a klíma-változás miatt széndioxid riadót fűj, e téren 1992 óta sikerte-len konferenciák sorát szervezik kormány szinten (legutóbb Koppenhágában futott zátonyra ez a hajó), de továbbra is a termelés és fogyasztás monoton növelését veszi célba, miként az 5. ábrán látható.

5. ábra. Egy előretekintés 2030-ig a sok közül [11]

Pedig a globális egyensúly egyedül lehetséges útja az önkormányozás a népesség növekedés, az erőforrás felhasználás és az ipari termelés és fogyasztás területén. Ez a felfogás jól érzékelhető az EU-ban, amely a jövő útját elsődlegesen az igen költséges megújulók szerepének növelésében és nem a fogyasztás csökkentésében látja, a globális energiafogyasztás mintegy 85%-át igénylő többi régióval szemben, amelyek a fosszilis energiahordozókra építik a jövőjüket.

Lesz-e elég energia a Földön?

A szerző személyes véleménye

A közeljövő

A globális fosszilis korszak előbb-utóbb véget ér, de a XXI. században még továbbra is a fosszilis primerenergia lesz a főszereplő. Az olaj-földgáz-szén felhasználás növelése hatalmas ütemű, még nem tartunk a kimerülésnél. A folyamatos kutatások mind újabb készleteket tárnak fel. Ennek egyik látványos példája az olajpala, amelynek kihasználásához most kezdenek hozzá.

A fosszilisok területén a biomassza tartósan fennmarad, hiszen újratermelődik a napsugárzásból.

A megújulók közül egyedül a vízenergia jut jelentős szerephez, de nem Európában, hanem a BRIC országokban várható jelentős vízerőmű kapacitásnövekedés.

Az EU által szorgalmazott sokoldalú megújuló program nem kap támogatást a globális szándékoktól és nagyságánál fogva a világméretre sem tud érzékelhető hatást kifejteni.

A napenergia hasznosítása két csoportra bontható:

A közvetlen szolár villamosenergia-termelés mind szélesebb körben terjed, bár meg kell jegyezni, hogy a glóbusz nagy napsugár intenzitással rendelkező részei sokszor politikailag instabil régiók. Az igazi elterjedéshez meg kell oldani a nappal-éjjel változó termelési intenzitás kiegyenlítését tárolókkal. Idehaza ezt a fejlődést még akadályozza a szolár cél-lak magas ára.

A vízmelegítő napcellák sem olcsók, de helyenként már megjelennek itthon is.

A földhő (geotermális energia) képezi a legnagyobb természetes energiapotenciált a Földünkön. A WGA közlése szerint a földhő potenciál több mint háromszorosa a szolárisnak, és nem hely-, vagy napszakfüggő [12]. Már most széles körben terjed a hőszolgáltatás keretében. Ennek dinamikus fejlődő formája a hőszivattyú, amely villamos energiával hajtott kompresszor segítségével az igényelt hőfokszintre képes juttatni a talajból/környezetből nyert hőáramot.

A villamosenergia-termelés földhőből jelenleg csak ott lehetséges számottevő mértékben, ahol az nagy hőmérsékleten természetes úton tör felszínre (pl. Izland). Ma már tekintélyes K+F tevékenység folyik a világban a több ezer méter mélységben fekvő 200 °C feletti hőmérsékletű közegek energia-tartalmának kihasználására.

Az atomerőművek fissziós hasadóanyagának rendelkezésre állása szintén véges, de nem közeli a kimerülése. Ennek időpontját eltolhatjuk, ha megkezdjük a kimerült fűtőelemek újrahasznosítását, de ez még messze van. Az újrahasznosítás egyúttal mentesítené az évszázados időterjedelmű költséges megőrzési feladatoktól az utánunk következő generációkat.

Közele energia forráshiányról tehát nem kell beszélnünk!

De rendkívül jelentős a meglévő készletek minél nagyobb mértékű megőrzése és ennek egyik legfontosabb eszköze az energiahatékonyság növelése. Néhány általam kiemelt téma a mérnöki munkák területén:

A primer energiafajták átalakításánál van a legnagyobb pazarlás, amely az erőművek hatásfokának növelésével drasztikusan csökkenthető. Világszerte hatalmas erőmű parkok 30 – 40 év előtti technikai színvonalon termelik a villamos energiát (30 – 35% hatásfokkal), amikor például az új Gönyű Erőmű hatásfoka (gáztüzeléssel) eléri az 58%-ot! A még működőképes régi erőművek lecserélése új korszerű technológiára azonban nagyon tökéletes feladat, amit a tulajdonosok nem kívánnak vállalni, ezért ez a folyamat csak állami beavatkozással fog megtörténni.

Az EU erre sajnos nem ad támogatást, csak a megújulóakra, pedig jelentősebb CO₂-csökkenés volna elérhető vele, mint jelenleg támogatott eljárásokkal.

Különösen fontos az épületek, épített létesítmények energiatakarékos kialakítása, hiszen pl. hazánkban a teljes primerenergia-áram közel fele ezeken keresztül jut vissza a természetbe. Tartózkodjunk az esztétikai okokra visszavezethető olyan gyakorlattól, mint az üvegpalaták építése. Itt sok lehetősége van az épület és azon belül az épületgépészet tervezőjének, kivitelezőjének. A klimatizált épületek elterjedése súlyos energiahányt gerjeszt (ma már nyáron van a legnagyobb villanyfogyasztás).

Riasztó a vasúti szállítás elsorvadása és a közutak túlterhelése. A személy- és áruszállítást korlátok közé kell szorítani.

A hosszútáv

A hosszú távú jövőkép nem határozható meg, csupán jóslásokba lehet bocsátkozni. Ennek egy példáját mutatja be a Goldman Sachs Group (USA) GDP prognózisa a globális

gazdaság korlátlan fejlődéséről 2050-ig [13], amelyben a BRIC országok (Brazília, Oroszország, India és Kína) domináns gazdasági potenciállal fognak rendelkezni a Föld első 10 országa között. Itt egyedül az USA fogja tudni megőrizni a második helyet. Az EU-ból Anglia és Németország a 9. és 10. a sorrendben.

Az *energiaellátás globális távlatával* sok nemzetközi szervezet, kutató intézmény foglalkozik. Ezek közül 3 területet említek meg:

1. A metanollal működő tüzelőanyag cellák Oláh György Nobel-díjas kémikus nevéhez kapcsolódnak, aki olyan *karbonciklust* mutatott be Budapesten 2009-ben az MTA előadásában, amely a levegőben lévő CO₂ leválasztása után H₂ hozzáadásával metanolt hoz létre. Mindehhez szoláris energiát használ fel. Mint mondotta, megkísérli utánozni a természetben a növényvilág életciklusát. Amennyiben ez sikerül, örökre megszűnne az energiahiány veszélye [14].
2. Ugyancsak végleges megoldást ígér a *fűzés atomerőmű*, amelynek kimeríthetetlen üzemanyagkészlete a vízben lévő hidrogén lesz – a távoli jövőben, ha sikerül. E reaktor kifejlesztéséhez a legoptimálisabb prognózis szerint is fél évszázadra van szükség.
3. Itt kell megemlíteni a *biomasszát*, amely ugyancsak lokális igényeket tud ellátni, de előnyös tulajdonságai miatt a napenergia hasznosítás egyik fontos útja lesz. Jelentős hasznot hoz a bioanyagok természetszerű lebomlásának ellenőrzött levezetése. A hazai körülmények (a települések ~90%-a vezetéken kapja a földgázt) nem teszik könnyűvé az átállást a biotüzelésre [15].

Rövid konklúzió

A természet és az emberi társadalom riasztó jeleket küld. A Föld potenciálja nem képes kielégíteni a jövő energiaigényeit, ha a jelenlegi úton haladunk tovább. A globális kibontakozás elérhető, de időre van szükség az új források és eljárások beiktatásához. A fejlesztéshez szükséges idő a fejlett régiók

kiugróan magas energia fogyasztásának önkorlátozásával érhető el. Ez bizony nehéz időszak lesz. Ha nem teszünk semmit, csak fokozzuk az igényeinket, bizonytalan jövő vár utódainkra.

Jegyzetek, hivatkozások

- [2] A szerző munkahelyei: 1952-53 MTA Műszaki Tudományok Osztály energiaügyi előadó; 1953-1992 ETV-ERÓTERV, kezdetben tervező mérnök; majd az erőmű szakág főmérnöke; 1992-2011 egyéni vállalkozó (energetikai tanácsadás, tervezés)
- [3] A szerző előadása az ENELKO Konferencián 2005 Kolozsvár
- [4] *Forrás: www.bmva.de / Stróbl Alajos közleménye*
- [5] *Forrás: www.BP Statistical Review of World Energy Full Report 2011 p. 42*
A mértékegység: 1 toe = 1 tonna olaj fűtőértéke = 41,868 GJ, 1 GJ = 10⁹J
- [6] A nukleáris és megújuló energiafajták olajjegyénértékét az azokból termelhető villamos energiából számítják vissza 38% hatásfokkal a BP az energiámérlegében (lásd p. 44). Ugyanakkor ismert, hogy ez a számítási módszer nem egységes, az IEA Nemzetközi Energia Ügynökség kis eltéréssel végzi az átszámítást
- [7] *Forrás: www.BP Statistical Review of World Energy Full Report 2011 p. 37*
- [8] *Forrás: GeoHiv Global Statistics 2008, http://www.geohive.com, BP Statistical Review of World Energy Consumption http://www.usaee.org*
- [9] *Forrás: Magyar Virtuális Enciklopédia*
- [10] *Forrás: Thomas L. Friedman: Mégis lapos a Föld, HVG kiadó, Budapest 2006 p332*
- [11] *Forrás: IEA World Energy Outlook 2008*
- [12] *Forrás: L. Rybach: Status and Prospect of Geothermal Energy, World Geothermal Congress 2010, Indonesia*
- [13] *Forrás: www.gs.com*
- [14] *Forrás: Oláh György: Új lehetőség az energiapolitikában: a gazdaságpolitika és a metanolgazdaság szimbiózisa. MTA előadás 2009.10.13*
- [15] *Forrás: Büki Gergely: Épületek végenergia-igénye és primerenergia felhasználása. Magyar Energetika 2011/1*